

Inger Elisabeth Haavet:

Nina Grieg

18. september 1998 fikk jeg forsvare min avhandling om Nina Grieg for dr.philos.-graden ved universitetet i Bergen. To måneder senere kom biografien ut på Aschehougs forlag. Arbeidet med Nina Grieg ble tildelt Grieg-prisen for 1999. April 2000 har jeg startet opp et nytt prosjekt om utviklingen av 1800-tallets musikkliv i Bergen, finansiert av Norges Forskningsråd. Jeg er historiker, ikke musikkforsker – likevel både håper og tror jeg at mine resultater også vil være et bidrag til musikkhistorien.

Min bakgrunn i kvinne- og familiehistorie innebærer at jeg primært har vært interessert i å kartlegge Nina og Edvard Griegs roller i samfunnet, mer enn deres bidrag til musikken og musikkliteraturen. Jeg ville undersøke Nina og Edvards betydning for hverandres liv og deres felles betydning for sin tid. Nina Griegs liv kunne også gi et innblikk i kvinners generelle livsbetingelser på den tid og i det miljø hun levde – hun kunne være et nøkkehull til kvinners historie. Jeg hadde derfor noe mer enn et biografisk siktemål. Avhandlingen har en egen del II om Nina-prosjektet og det teoretiske og metodiske forholdet mellom biografi og historieskrivning.

Å skrive en biografi innebærer å rekonstruere en persons livsløp utfra ytringer skapt for andre formål enn å beskrive livshistorien. Det er dessuten et arbeid preget av ettepåklokskap – eller som Søren Kierkegård sier det: Vi lever vårt liv forlengs og forstår det baklengs. For biografen er det ikke engang ens eget liv en her skal forstå i ettertid. Biografen risikerer å ”oppdage” mening og hensikt som ikke var i personens hode da ting skjedde, og er dessuten henvist til å registrere livsløpet uten å ha kilder til alle hendelser og opplevelser som formet livets gang. Og selv et rikt og fullstendig kildemateriale skal forstås og formidles.

Min avhandling er basert på et variert og ganske stort kildemateriale, der private brev utgjør hovedtypen av kilder. Jeg har gjennomgått ca. 3000 brev til og fra Nina og Edvard Grieg. Grieg skrev fantastiske brev, det samme gjorde hans kone. Men i motsetning til Edvards brev, som er uttømmende publisert og registrert, har innsamling, arkivering og publisering av Ninas korrespondanse vært mye mer sporadisk. Mange private brev har blitt brent, av Nina og andre, og en god del brev er fortsatt på private hender – der forskeren er henvist til eierens velvilje, dersom man har greid å spore dem opp.

Problemene med å få tak i Ninas brev viser til et allment problem i kvinnehistorie: Kvinners liv har i stor grad blitt levet i og vurdert som tilhørende en privatsfære utenfor offentlighetens interesse. Jeg var heldig fordi Nina faktisk hadde et offentlig liv sammen med

Edvard, og derfor er enklere å spore opp – både via ham og som egen person. Vi kan således si at Edvard har kastet et historisk lys over sin kone. De fleste hustruer fra denne perioden kan ikke få sin historie skrevet fordi skillet mellom privat og offentlig gjør dem usynlige i kildene.

Kilder og fakta er et nødvendig premiss for historisk forskning. Men alle fakta må tolkes og forstås. Hvert brev ble skrevet i en spesiell forståelsesmessig og historisk sammenheng, og leserens forståelse er influert av den aktuelle konteksten han eller hun står i. Jeg har lagt stor vekt på å beskrive den historiske og kulturelle konteksten omkring Nina og Edvards liv. Dette samfunnsperspektivet er relativt nytt i forhold til tidligere Grieg-forskning. Min bakgrunn som kvinne- og familieforsker har også bidratt til at jeg i tillegg til å vektlegge Ninas betydning sterkere også har tolket enkelte perioder og hendelser i Griegs liv noe annerledes enn i den musikologiske forskningen.

Jeg skal gi ett eksempel: Året 1875. Dette vet vi var et svært betydningsfullt år i komponistens liv, noe for eksempel dramatiske verk som balladen og strykekvartetten vitner klart om. Grieg forklarte selv komposisjonene fra annen halvdel av 1870-årene med sin mentale krise i denne perioden. I et brev til Iver Holter nevnte han tre små ord fra Ibsen-sangen *Spillemænd*; ”min broders brud” som en forklaring –noe som har ført til atskillige spekulasjoner senere, bl.a. om et mulig forhold mellom Nina og John Grieg. Jeg analyserer dette udokumenterte ryktet i min bok – og finner det lite sannsynlig. Spillemanns-motivet kan lett forklares i en mer åndelig sammenheng som et uttrykk for sjalusien i forholdet mellom Grieg, Bjørnson og Ibsen, det viser bl.a. korrespondansen mellom Grieg og John Paulsen i disse årene – som jeg har gjennomgått i sin helhet.

Ser vi på puslespillet av familiebegivenheter i det kritiske året 1875, får vi imidlertid et sterkt inntrykk av at krisen kan tolkes også som et resultat av ekteparets barnløshet og den følelse av forgjengelighet dette skapte. ”Udødelighetstanken må jeg have”, skrev han senere i et brev. I 1875 døde begge hans foreldre med bare seks ukers mellomrom, og hele barndomshjemmet gikk på auksjon. Samme år fikk John sitt femte barn, en datter som ble kalt Alexandra. Ninas søster Yelva fikk to barn dette året, og var allerede gravid med det tredje da Edvard sto fadder til nr. to, som fikk navnet Edvard Grieg Nommels. Oppkallingene både av Edvard og Alexandra (og andre indisier) tyder på at ekteparet dette året har fått den endelige beskjeden om permanent barnløshet – en beskjed som ikke kan ha vært lett å bære i et familiemiljø som for øvrig var preget av en overveldende fruktbarhet. Da Edvards søster i 1876 tok bladet fra munnen og kritiserte ham for hensynsløshet overfor Nina, kan vi ane det panorama familiehendelsene utspilte seg i. Med Griegs følsomhet er det ikke vanskelig å forstå betydningen for musikken han skrev i de følgende år.

Barnløsheten ble et hovedproblem i Nina og Edwards ekteskap, men innebar også en mulighet for Nina til å få et offentlig liv og en karriere sammen med sin mann. De hadde knapt et liv som gjorde det mulig for henne å være en såkalt ”vanlig husmor”. Selv da de etter 18 års ekteskap fikk sitt første egne hjem, fortsatte de å leve som trekkfugler og oppholdt seg på Troldhaugen bare gjennomsnittlig fem måneder i året, enkelte år bare tre måneder.

Jeg har ikke i dette innlegget forsøkt å fastsette Nina Griegs historiske betydning, men mitt valg av emne og tilnærming viser at jeg vektlegger betydningen av miljøet. Musikk skapes ikke i et sosialt vakuum, noe ikke minst Grieg selv erkjente. Han har selv gitt sitt bidrag til Ninas historiske betydning gjennom å hevde at hans eneste geniale øyeblikk var da han forelsket seg i henne, og gjennom å karakterisere henne som den eneste sanne interpret av hans sanger.